

Paweł Lewandowski

TROSKA BISKUPA DIECEZJALNEGO O GODZIWE UTRZYMANIE DUCHOWNYCH

Dnia 19 marca 2016 r., w homilii wygłoszonej w czasie Mszy Świętej połączonej z udzieleniem święceń biskupich, papież Franciszek powiedział: „Niezwyczajnie ważnym zadaniem biskupa jest miłość i troska o kapłanów (...). Pierwszym bliźnim biskupa jest jego ksiądz. Pierwszym bliźnim! Jeśli nie miłujesz swojego pierwszego bliźniego, nie będziesz w stanie kochać innych. Macie być bliscy prezbiterom, diakonom, pomocnikom w waszej posłudze (...)” [Franciszek 2016, 5]¹. Powyższe słowa Biskupa Rzymu, chociaż o charakterze pastoralnym, dobrze korespondują z dyspozycjami ustawodawcy kodeksowego zawartymi w kan. 384: „Biskup diecezjalny winien otoczyć szczególną troską prezbiterów, których powinien wysłuchiwać jako pomocników i doradców, stać na straży przysługujących im uprawnień i troszczyć się o to, aby wypełniali właściwe ich stanowi obowiązki i mieli do dyspozycji środki oraz instytucje potrzebne do rozwoju życia duchowego i intelektualnego. Jego troską ma być również zapewnienie im godziwego utrzymania oraz opieki społecznej, zgodnie z przepisami prawa”².

KS. MGR LIC. PAWEŁ LEWANDOWSKI – doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: ks.lewandowski@gmail.com

¹ W czasie wspomnianej Mszy Świętej papież Franciszek udzielił święceń biskupich: ks. Peterowi Brianowi Wells, nuncjuszowi apostolskiemu w Republice Południowej Afryki, Botswanie, Lesoto i Namibii, oraz ks. Miguelowi Ángel Ayuso Guixot, sekretarzowi Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

Cel niniejszego artykułu stanowi analiza zobowiązania ciążącego na biskupie diecezjalnym odnośnie do godziwego utrzymania duchownych. Za punkt wyjścia niniejszych rozważań uznać należy kan. 384. Z kanonem tym korelatywnie związane są dyspozycje zawarte w: kan. 281 § 1, w którym ustawodawca kodeksowy ustanowił fundamentalne prawo duchownych do odpowiedniego wynagrodzenia, oraz kan. 1274 § 1 kreującym nową instytucję ułatwiającą efektywne i właściwe wykonanie tego uprawnienia. Oprócz KPK/83, do podstawowych źródeł w analizowanej materii należą: dekret Soboru Watykańskiego II o posłudze i życiu presbiterów *Presbyterorum ordinis*³, motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae*⁴, a także dyktoria Kongregacji ds. Biskupów *Ecclesiae imago*⁵ oraz *Apostolorum successores*⁶.

1. PRAWO DO GODZIWEGO WYNAGRODZENIA

Prawo do godziwego wynagrodzenia bez wątpienia uznać należy za jedno z najbardziej podstawowych praw przysługujących człowiekowi [Jakimowicz 1996, 109]. Papież Leon XIII w encyklice *Rerum novarum* podkreśla, że godziwa zapłata jest wymogiem sprawiedliwości naturalnej⁷. Także następni papieże zajmujący się kwestiami społecznymi wielokrotnie po-

³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-507 [dalej cyt.: PO].

⁴ Paulus PP. VI, Litterae apostolicae motu proprio datae *Ecclesiae Sanctae*. Normae de quaedam exsequenda SS. Concilii Vaticani II decreta statuuntur (6.08.1966), AAS 58 (1966), s. 757-787; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 138-155 [dalej cyt.: ES].

⁵ Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium de pastorali ministerio Episcoporum *Ecclesiae imago* (22.03.1973), Romae 1973; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 403-516 [dalej cyt.: EI].

⁶ Congregazione per i Vescovi, Directorio per il ministero pastorale dei vescovi *Apostolorum successores* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 517-711 [dalej cyt.: AS].

⁷ Leo PP. XIII, Litterae encyclicae de conditione opificum *Rerum novarum* (15.05.1891), ASS 23 (1890/91), s. 641-670; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 1*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym-Lublin 1987, s. 41-65, nr 34.

wracają do problemu godziwej zapłaty, chociażby Pius XI⁸ czy Jan XXIII⁹. Według Jana Pawła II, „sprawiedliwa płaca staje się (...) konkretnym sprawdzianem sprawiedliwości całego ustroju społeczno-ekonomicznego, a w każdym razie sprawiedliwego funkcjonowania tego ustroju”¹⁰. Płaca powinna w każdym wypadku zapewniać pracownikowi niezbędne środki egzystencji. Co ważne, nie idzie tu tylko o minimum tych środków, ale o zapewnienie poziomu życia „prawdziwie ludzkiego”, odpowiadającego godności człowieka. Aksjologia ta wyklucza zatem możliwość traktowania wynagrodzenia za pracę w kategoriach zapłaty za dostarczony przez pracownika „towar” [Wratny 2015, 301]. *Katechizm Kościoła Katolickiego* zaś, za konstytucją duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*¹¹, naucza: „Śluszne wynagrodzenie jest uzasadnionym owocem pracy. Odmawianie go lub zatrzymywanie może stanowić poważną niesprawiedliwość. Aby ustalić słuszne wynagrodzenie, należy uwzględnić jednocześnie potrzeby i wkład pracy każdego. «Praca... powinna być wynagradzana tak, by człowiek posiadał możliwości godnego kształtowania egzystencji materialnej, społecznej, kulturalnej i duchowej zarówno siebie samego, jak i swoich bliskich, z uwzględnieniem funkcji oraz wydajności każdego, sytuacji przedsiębiorstwa, a także dobra wspólnego»”¹².

⁸ Pius PP. XI, Litterae encyclicae de ordine sociali instaurando et ad Evangelicae legis normam perficiendo, in annum XL post editas Leonis XIII litteras encyclicas «Rerum novarum» *Quadragesimo anno* (15.05.1931), AAS 23 (1931), s. 177-228; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, s. 67-101, nr 66, 76.

⁹ Ioannes PP. XXIII, Litterae encyclicae de rectionibus rerum socialium processibus ad Christiana praecepta componendis *Mater et Magistra* (15.05.1961), AAS 53 (1961), s. 401-464; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, s. 219-268, nr 33, 71; Ioannes PP. XXIII, Litterae encyclicae de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda *Pacem in terris* (11.04.1963), AAS 55 (1963), s. 257-304; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, s. 269-303, nr 20.

¹⁰ Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae de labore humano, LXXXX expleto anno ab editis litteris encyclicis «Rerum novarum» *Laborem exercens*, AAS 73 (1981), s. 577-647; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 2*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1987, s. 203-242, nr 19.

¹¹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1115; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 526-606.

¹² *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 2434. Warto także wspomnieć, że *iniustitia in mercenarium* zaliczana jest do tzw. „grzechów wołających o pomstę do nieba”. Więcej na temat słusznego i sprawiedliwego wynagrodzenia za pra-

Ustawodawca kodeksowy w kan. 281 § 1, należącym do rozdziału III *De clericorum obligationibus et iuribus* księgi II *De Populo Dei*, proklamuje przysługujące duchownym prawo do odpowiedniego wynagrodzenia. Uprawnienie to zostało wyartykułowane już przez Ojców Soboru, którzy odnosząc się do Łk 10,7: „godzien jest robotnik swojej zapłaty” oraz 1 Kor 9,14: „tak też i Pan postanowił, ażeby z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię”¹³, nauczają: „Prezbiterzy w służbie Bożej wypełniający powierzoną sobie funkcję zasługują na słuszne wynagrodzenie” (PO 20). Paweł VI, zalecając reformę systemu beneficjalnego, również potwierdził prawo duchownych do wynagrodzenia (ES 8). Zaś Kongregacja ds. Biskupów stwierdza: „Prezbiterom nie powinno brakować tego, czego domaga się godne i przyzwoite życie, a wierni diecezji powinni być świadomi, że do nich należy obowiązek zapobiegania tym potrzebom” (AS 80).

2. OKREŚLENIE GODZIWEGO UTRZYMANIA

W odniesieniu do prawa przysługującego prezbiterom, ustawodawca kodeksowy, zgodnie z kan. 384, obliuguje biskupa diecezjalnego do troski o ich *honestam sustentatio*, które w polskim przekładzie KPK/83 zostało przetłumaczone jako godziwe utrzymanie¹⁴. Łacińskie słowo *honestam* może mieć następujące znaczenia: przyzwoite, prawe, uczciwe [Plezia 2007a, 722; Sondel 2005, 429]; stosowne, odpowiednie [Korpanty 2001, 840]; sprawiedliwe, rzetelne, dobre [Bobrowski 1905, 1661]. Łacińskie słowo *sustentatio* zaś, także wieloznaczne, w analizowanej materii oddawane jest jako: utrzymanie, wyżywienie [Plezia 2007b, 319; Sondel 2005, 927; Korpanty 2003, 822; Bobrowski 1910, 1607-1608]. Ponieważ semantyka językowa przymiotnik „godziwe” utożsamia z przymiotnikami: odpowiednie, właści-

cę, zob. Bełch 2007, 309-313; Borutka 2010, 23-40; Borutka, Mazur i Zwoliński 1999, 258-261; Dach 2004, 129-136; Dyczewski 1994, 36-45; 1995, 113-121; Dylus 1995, 99-112; Meller 1994, 104-119; Strzeszewski 1985, 21-29; 1994, 609-615; 1978, 248-291; Zwoliński 2013, 31-49.

¹³ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, wydanie piąte Biblii Tysiąclecia na nowo opracowane i poprawione, Pallottinum, Poznań 2003.

¹⁴ Według P.J. Browna, ustawodawca kodeksowy używa pięciu różnych wyrażen na określenie wsparcia finansowego przysługującego duchownym: *remuneratio*, *assistentiae sociali*, *honestam sustentatio*, *sustentatio*, *subsistentia* [Brown 2011, 32]. Do powyższych, R. Kantor dodaje jeszcze: *merces*, *emolumenta*, *retributio*, *honorarium* [Kantor 2011, 207-208]. Zob. także: Walencik 2007, 187-209.

we, słuszne, uczciwe, rzetelne, należyte [Doroszewski 1960, 1216; Dubisz 2003, 1041; Szymczak 1992, 675], tłumaczenie *honestas sustentatio* w polskim przekładzie KPK/83 uznać należy za wierne.

Ojcowie Soboru nauczają, że wynagrodzenie przysługujące prezbiterom powinno im pozwolić nie tylko na godziwe utrzymanie samych siebie, ale także wiernych świeckich, którzy im służą, jak również dać możliwość udzielenia wsparcia potrzebującym. Co więcej, godziwe wynagrodzenie powinno być takie, aby co roku pozwoliło prezbiterom wziąć zasłużony i potrzebny urlop (PO 20). Kongregacja ds. Biskupów w podobny sposób interpretuje godziwe utrzymanie: „Chodzi o takie wynagrodzenie, które by – uwzględniając ewangelicznego ducha ubóstwa – wystarczyło na odpowiednie utrzymanie, broniło koniecznej wolności apostolskiej, jak również dawało prezbiterom możliwość wspomagania w jakiś sposób osobiście biednych” (EI 117). Zapewnienie godziwego utrzymania prezbiterom pozwoli uniknąć sytuacji, w których byłiby „zmuszeni do szukania dodatkowego wsparcia, wykonując działalność obcą ich posłudze, co mogłoby przesłonić znaczenie ich własnego wyboru i ograniczyć działalność duszpasterską i duchową” (AS 80)¹⁵. Z tego też względu Kongregacja ds. Duchowieństwa przypomina, że chociaż prezbiter nie zobowiązuje się do ubóstwa publicznym przyrzeczeniem, powinien jednak prowadzić życie proste i wystrzegać się tego, co może być oznaką próżności. „[Prezbiter – P.L.] we wszystkim (mieszkanie, środki transportu, wakacje itd.) powinien wyeliminować wszelkie oznaki wyszukania i luksusu”¹⁶.

Zgodnie z dyspozycją zawartą w kan. 281 § 1, godziwe utrzymanie powinno pozwolić prezbiterom zaspokoić potrzeby własnego życia (*necessitas vitae*)¹⁷. Zdaniem R. Kantora, pod pojęciem „konieczności” rozumieć należy zarówno *necessitas naturae* (dobra doczesne, bez których człowiek nie może się utrzymać), jak i *necessitas personae* (dobra, bez których osoba ludzka może żyć, jednak nie w sposób godny) [Kantor 2008, 259]. Koncepcja

¹⁵ Więcej o działalności zakazanej duchownym, zob. Achacoso 2009, 251-258; Baca-reza 2008, 293-304; Navarro 2008, 111-140.

¹⁶ Congregazione per il Clero, *Direttorio per il ministero e la vita dei presbiteri*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2013; tekst polski w: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2013, nr 83. Zob. także: Zambon 2002; 2004, 81-110.

¹⁷ P. Artner zauważa, że zaspokojenie *necessitas vitae* zależy może od wielu czynników, nie tylko zleconego zadania czy lokalnych okoliczności, ale także zdrowia duchownego, a nawet troski nie tylko o samego siebie, ale i o krewnych – rodziców czy najbliższych członków rodziny [Artner 2009, 15].

godziwego utrzymania uzależniona jest zatem od: 1) pojęcia konieczności; 2) osoby, której to dotyczy; 3) warunków społeczno-ekonomicznych; 4) a także tego, co postrzega się, jako dobra zbyteczne. Komentatorzy KPK/17¹⁸, odwołując się do kan. 1473, jako zbyteczne postrzegali: 1) niegodne używanie owoców beneficjum; 2) przeznaczanie ich na cele niegodne stanowi kapłańskiemu czy dla wzbogacenia rodziny; 3) korzystanie z tych owoców dla własnych potrzeb, gdy nie były właściwie wykonywane posługi i urzędy kościelne [Kantor 2011, 209-210].

W kwestii wysokości utrzymania, ustawodawca kodeksowy ustanawia ogólną zasadę, zgodnie z którą ma być ono „odpowiednie” względem pozycji duchownego, którą zajmuje, oraz dwa czynniki, które pozwalają precyzyjniej określić tę „odpowiedniość”, a mianowicie: uwzględnienie natury powierzonych zadań oraz dostosowanie wysokości wynagrodzenia do okoliczności miejsca i czasu (kan. 281 § 1)¹⁹.

¹⁸ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17]. Kan. 1473 KPK/17: „Etsi beneficiarius alia bona non beneficialia habeat, libere uti frui potest fructibus beneficialibus qui ad eius honestam sustentationem sint necessarii; obligatione autem tenetur impendendi superfluos pro pauperibus aut piis causis, salvo praescripto can. 239, § 1, n. 19”.

¹⁹ Jak zauważa T. Rincón-Pérez, sformułowania te pochodzą wprost z PO 20. Pierwszy czynnik został wprowadzony w ostatnich redakcjach soborowego dekretu, najprawdopodobniej po to, aby przeciwdziałać nadmiernemu egalitaryzmowi, nieodpowiadającemu zasadom sprawiedliwości rozdzielczej i ewangelicznej idei „chrześcijańskiej wspólnoty dóbr” [Rincón-Pérez 2011, 264; Krukowski 2005a, 104; Muamba Kalala 2011, 136; Chiappetta 2011, 370; Ghirlanda 2015, 198]. W odniesieniu do powyższego, za uzupełniające uznać należy warunki regulujące poziom wynagradzania duchownych, którzy pełnią posługę duszpasterską, zaproponowane w *Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi*: 1) poziom wykształcenia – duchowni, jako osoby z wyższym wykształceniem powinni być wynagradzani na poziomie wiernych świeckich, którzy ukończyli studia wyższe, jednakże w niższej grupie płacowej; 2) okres pełnienia posługi w Kościele – wysokość wynagrodzenia winna być wprost proporcjonalna do okresu służby: im ten jest dłuższy, tym uposażenie wyższe; 3) zajmowany urząd/zajmowane stanowisko – im bardziej odpowiedzialne, tym wysokość wynagrodzenia wyższa; 4) środowisko życia – należy uwzględnić rodzaj środowiska i koszty utrzymania w nim; 5) poziom materialny środowiska – wysokość wynagrodzenia nie ma charakteru bezwzględnego, zależy bowiem od stopy materialnej społeczeństwa; w tym względzie wynagrodzenie duchownych powinno kształtować się poniżej średniej krajowej (*Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi* (25.08.2015), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), wyd. 2016, s. 116-140, nr 5.8). Należy jednak pamiętać, iż przyjęta decyzją nr 1/2015 Rady Biskupów Diecezjalnych *Instrukcja* stanowi formę *vademecum*, stąd jej skuteczność zależeć będzie od dekretów wykonawczych biskupów diecezjalnych.

3. PODMIOTY ZOBŁIGOWANE I UPRAWNIONE

Zgodnie z dyspozycją ustawodawcy kodeksowego, zawartą w kan. 384, podmiotem zobligowanym do troski o godziwe utrzymanie duchownych jest biskup diecezjalny²⁰. Biskupem diecezjalnym jest biskup, którego trosce powierzona została jakaś diecezja [Wroceński 2014, 29; Renken 2000, 512-513]²¹. Według kan. 381 § 2, jeśli co innego nie wynika z natury rzeczy lub z przepisu prawa, z biskupem diecezjalnym są zrównani w prawie ci, którzy stoją na czele następujących Kościołów partykularnych: prałatury terytorialnej, opactwa terytorialnego, wikariatu apostolskiego, prefektury apostolskiej oraz administratury apostolskiej erygowanej na stałe (kan. 368). Z biskupem diecezjalnym zrównani są także: ordynariusz wojskowy²², ordynariusz ordynariatu personalnego dla anglikanów przystępujących do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim²³ oraz administrator apostolski Personalnej Administratury Apostolskiej Świętego Jana Marii Vianneya²⁴.

Ustawodawca kodeksowy w kan. 384 wskazuje na prezbiterów, którym należy zapewnić godziwe utrzymanie oraz opiekę społeczną, zgodnie z przepisami prawa. Trzeba pamiętać jednak o tym, że zgodnie z dyspozycją zawartą w kan. 281 prawo to zostało rozszerzone na wszystkich duchownych, nie wykluczając także diakonów stałych, którzy całkowicie od-

²⁰ Warto zwrócić uwagę na fakt, iż ustawodawca kodeksowy do tożsamej troski obli-
guje również prałata personalnego (kan. 295 § 2). Zob. także: Kantor 2006, 103-118;
Wojciechowski 2006, 211-230.

²¹ Na temat pojęcia biskupa diecezjalnego zob. również: Lewandowski 2015, 112-
114.

²² Zob. Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica qua nova canonica ordinatio
pro spirituali militum curae datur* *Spirituali militum curae* (21.04.1986), AAS 78
(1986), s. 481-486; tekst polski: „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (1986), nr
4, s. 32.

²³ Zob. Benedictus PP. XVI, *Constitutio Apostolica Anglicanorum Coetibus* qua Per-
sonales Ordinariatus pro Anglicanis conduntur qui plenam communionem cum Catho-
lica Ecclesia ineunt (4.11.2009), AAS 101 (2009), s. 985-990; tekst polski w: *Ustrój hie-
rarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz,
P. Zajac, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 62-73; Congregation for the
Doctrine of the Faith, *Complementary Norms for the Apostolic Constitution Anglicano-
rum Coetibus* (4.11.2009), AAS 101 (2009), s. 991-996; tekst polski w: *Ustrój hie-
rarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, s. 462-473.

²⁴ Zob. Congregatio pro Episcopis, *Decretum de administratione Apostolica Personali*
«*Sancti Ioannis Mariae Vianney*» *condenda* (18.01.2002), AAS 94 (2002), s. 305-308;
tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, s. 558-563; Bednarz 2005,
139-174.

dali się kościelnej posłudze, a nie posiadają wynagrodzenia z racji świeckiego zawodu [Salachas and Sabbarese 2004, 120-121]. Podmiotem analizowanego prawa jest zatem wierny, który ważnie przyjął przynajmniej święcenia diakonatu, przez które został włączony do stanu duchownego (kan. 207 § 1, 266 § 1, 1008, 1009 § 1)²⁵.

Podstawą prawną obowiązku biskupa diecezjalnego i prawa duchownego jest fakt inkardynacji. Na jej mocy inkardynujący zaciąga obowiązek daleko idącej odpowiedzialności i troski o duchownego w zakresie duchowo-bytowym, a duchowny z kolei nabywa określone uprawnienie w tym względzie. Do prezbiterium Kościoła partykularnego²⁶ mogą jednak należeć także duchowni nieinkardynowani. W opinii H. Stawniaka, prawo do pełnego utrzymania mają wyłącznie duchowni inkardynowani. Duchownym nieinkardynowanym zaś, z racji ograniczonej dyspozycyjności w Kościele partykularnym, przysługuje utrzymanie niepełne [Stawniak 2013, 293-294]. Zdaniem D. Walencika, podstawę prawną analizowanego obowiązku i prawa, oprócz faktu inkardynacji, dopatrywać należy także w samej przynależności duchownego do prezbiterium Kościoła partykularnego [Walencik 2005a, 368; Walencik 2005b, 448-453]. T. Rincón-Pérez, akceptując zakreszony powyżej skutek inkardynacji, wskazuje jednak, że źródłem uprawnienia do godziwego utrzymania należy doszukiwać się w samym statusie duchownego, w myśl ewangelicznej maksymy: „zasługuje robotnik na swoją zapłatę” (Łk 10,7) [Rincón-Pérez 2011, 264]. Nawiązując do tego, R. Kantor akcentuje sam fakt poświęcenia się duchownego posłudze kapłańskiej²⁷. W podobny sposób interpretuje D. Walencik, który konkluduje, iż w konsekwencji jedynym kryterium, którym powinien kierować się bi-

²⁵ Prawo do godziwego utrzymania należy więc do statusu osoby duchownej. Z tego też względu prawodawca kodeksowy w kan. 1350 § 1 stanowi, że żadna kara, poza wykluczeniem ze stanu duchownego, nie może tego prawa znieść lub zawiesić. Dopuszczony wyjątek usprawiedliwiony jest tylko wtedy, gdy wykluczenie powoduje utratę stanu duchownego. Zgodnie z kan. 1350 § 2, wydalonemu ze stanu duchownego, który znalazł się w niedostatku, ordynariusz powinien przyjść z pomocą w możliwie najlepszy sposób [Arias 2011, 1013-1014].

²⁶ Prezbiterium Kościoła partykularnego stanowi wspólnota duchownych, na czele której stoi biskup diecezjalny. Duchowni, poprzez fakt misji kanonicznej, podporządkowani są biskupowi diecezjalnemu [Schmitz 1993, 149].

²⁷ R. Kantor przypomina, iż w trakcie prac kodyfikacyjnych kard. Siri domagał się, aby specjalną instytucję gromadzącą dobra i ofiary przeznaczone na utrzymanie duchownych, o której stanowi ustawodawca kodeksowy w kan. 1274 § 1, zarezerwować wyłącznie dla duchownych świeckich. Jednakże ani Ojcowie Soboru (PO 20), ani Paweł VI (ES 8) nie wskazywali na takie zróżnicowanie. Postulat kard. Siri ostatecznie został odrzucony [Kantor 2011, 213-214].

skup diecezjalny przy realizacji analizowanego roszczenia prawnego, jest fakt pełnienia przez duchownego służby na rzecz Kościoła partykularnego. Jego zdaniem, w prawodawstwie posoborowym i dyspozycjach KPK/83 ustawodawca wprowadził nową zasadę determinującą obowiązek utrzymania duchownych, który to wynika ze służby na rzecz Kościoła partykularnego. Duchowni inkardynowani pozostają wobec własnego Kościoła partykularnego w relacji służby prawnej (inkardynacja) i służby faktycznej (praca). Duchowni nieinkardynowani pozostają zaś jedynie w relacji służby faktycznej, chociaż także uregulowanej prawem. „Istotnym *novum* w analizowanej materii jest dowartościowanie relacji służby faktycznej i zrównanie jej w prawach z relacją służby prawnej. W przypadku duchownych pracujących poza własną diecezją następuje rozdzielenie ich relacji służby prawnej od faktycznej. Przy ustaleniu obowiązku utrzymania tych duchownych kryterium pierwszorzędny jest relacja faktycznej służby, a drugorzędny i uzupełniającym – relacja służby prawnej” [Walencik 2005a, 370].

4. REALIZACJA OBOWIĄZKU TROSKI O GODZIWE UTRZYMANIE DUCHOWNYCH

Zgodnie z kan. 381 § 1, biskupowi diecezjalnemu w powierzonym jego pieczy Kościele partykularnym przysługuje „wszelka władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do jego pasterskiego urzędu”. Dotyczy ona także zarządzania majątkiem kościelnym. Z tego też względu, biskup diecezjalny powinien być uważany za jego głównego zarządcę w Kościele partykularnym, z zastrzeżeniem, że wykonuje ją zawsze pod władzą Biskupa Rzymu, co wynika z hierarchicznej struktury Kościoła, szczególnie prymatu ustanowionego przez samego Chrystusa (kan. 1273). Znajduje to również swoje umocowanie w dyspozycji zawartej w kan. 393, w której ustawodawca stanowi, iż „w załatwianiu wszystkich spraw diecezji o charakterze prawnym, biskup diecezjalny występuje w jej imieniu” [Adamowicz 2003, 125].

Kościół katolicki, na podstawie prawa wrodzonego i w sposób niezależny od władzy świeckiej, może dobra doczesne nabywać, posiadać, zarządzać nimi i alienować je, dla osiągnięcia właściwych sobie celów (kan. 1254 § 1). Tymi celami zaś, przede wszystkim, są: 1) organizowanie kultu Bożego; 2) zapewnienie godziwego utrzymania duchowieństwa oraz innych

pracowników kościelnych²⁸; 3) prowadzenie dzieł apostolatu i miłości, szczególnie wobec biednych.

Mając na uwadze fakt, iż ustawodawca kodeksowy uposaża biskupa diecezjalnego w szerokie kompetencje dla dobrego i sprawnego zarządu majątkiem kościelnym, zaś jednym z głównych celów dóbr materialnych Kościoła jest zapewnienie godziwego utrzymania duchownych, uznać należy, że biskup diecezjalny posiada odpowiednie i wystarczające narzędzia pozwalające sprostać analizowanemu w niniejszym artykule obowiązkowi. Poruszając zagadnienie realizacji tego obowiązku, komentatorzy KPK/83 sztyandarowo wskazują na dwa kanony: 1261 § 2, w którym ustawodawca zobowiązuje biskupa diecezjalnego do przypominania wiernym o powinności zaradzenia potrzebom Kościoła (por. kan. 222 § 1), a także domagania się od nich w odpowiedni sposób jej wypełnienia; oraz 1274 § 1, w którym konfiguruje nową instytucję mającą na celu zapewnienie duchownym godziwego utrzymania. Jednak przedstawiając możliwości realizacji analizowanego obowiązku, stwierdzić należy, że wszystkie kompetencje przysługujące biskupowi jako głównemu zarządcy majątku kościelnego – w sposób bezpośredni lub chociaż pośredni – oscylują wokół materii zapewnienia godziwego utrzymania duchownym²⁹.

4.1. Obowiązek wiernych zaradzenia potrzebom Kościoła

Zgodnie z dyspozycją ustawodawcy kodeksowego, wierni mają obowiązek zaradzić potrzebom Kościoła, aby posiadał środki konieczne do sprawowania kultu Bożego, prowadzenia działalności apostolskiej i charytatywnej, a także do tego, co jest konieczne do godziwego utrzymania szafarzy (kan. 222 § 1). Powyższe zobowiązanie jest transformacją nauczania Ojców Soboru, którzy przypominają, że „o ile nie zapewniono prezbiterom słusznego wynagrodzenia z innego źródła, sami wierni – jako że dla ich dobra prezbiterzy pracują – mają istotny obowiązek zatroszczenia się o środki potrzebne im do prowadzenia uczciwego i godnego życia” (PO 20). Analizowany obowiązek opiera się na fakcie przynależności wszystkich wiernych na mocy sakramentu chrztu świętego do wspólnoty ludu Bożego

²⁸ Więcej na ten temat, zob. Dubiel 2001, 693-700; 2006a, 826-860; 2006b, 861-895; Zalbidea 2011, 653-699; Fiorita 2003; Rivella 2006, 175-184; De Paolis, Mistó and Mogavero 2000; Radaelli 1997, 171-195.

²⁹ Wykaz tych kompetencji, zob. Dubiel 2011, 83-97; Walencik 2014, 115-150; 2015, 121-140; Adamowicz 2003, 121-140.

(kan. 204 § 1, 849), współodpowiedzialności za realizację misji Kościoła w świecie (kan. 204 § 1, 208, 210) oraz naturalnej solidarności wobec własnej wspólnoty [Walencik 2005c, 164-165]³⁰.

Zgodnie z wolą ustawodawcy kodeksowego, w celu zapewnienia troski o godziwe utrzymanie duchownych, „biskup diecezjalny powinien przypominać wiernym obowiązek, o którym mowa w kan. 222 § 1, i w odpowiedni sposób domagać się jego wykonania” (kan. 1262 § 2). Jest zatem nie tylko uprawniony do przypominania wiernym o obowiązku zaradzenia potrzebom materialnym Kościoła, ale także ma prawo domagania się jego wypełnienia. W opinii Kongregacji ds. Biskupów, najlepszą drogą realizacji powyższego uprawnienia jest troska o takie ukształtowanie wiernych, aby jako aktywni i odpowiedzialni członkowie Kościoła uczestniczyli w jego utrzymaniu, a także traktowali dzieła kościelne i działalność dobroczynną jako swoje własne, a przez to chętnie współpracowali w dobrym zarządzaniu tymi dobrami (AS 192). Wszystkie te przedsięwzięcia biskup diecezjalny powinien podejmować za pomocą „odpowiednich” metod. Zdaniem R. Kennedy’iego, owa „odpowiedniość” obejmuje pełną, uczciwą informację potrzeb Kościoła i dostępnych źródeł jego finansowania, preferując zachęcanie i chrześcijańskie motywowanie nad przymusem [Kennedy 2000, 1461]³¹.

Podejmując troskę o zapewnienie godziwego utrzymania duchownym, biskup diecezjalny jest zatem kompetentny do: 1) wzbudzania hojności wiernych poprzez ofiarę i jałmużnę zgodnie z normami wydanymi przez konferencję biskupów (kan. 1262, 1265 § 2); 2) nakładania umiarkowanych subwencji (kan. 1262, 1263)³²; 3) polecenia przeprowadzenia, gdy zachodzi taka potrzeba, specjalnej zbiórki na określone cele Kościoła (kan. 1266); 4) wydawania odpowiednich przepisów co do przeznaczenia ofiar

³⁰ Jak zauważa J. Krukowski, znamienne jest to, iż na oznaczenie adresatów prawa do zabezpieczenia wspomnianego utrzymania ustawodawca kodeksowy używa terminu *ministri*, a nie *ministri sacri*. Oznacza to, że zakres podmiotów uprawnienia korelacyjnego do analizowanego obowiązku wiernych obejmuje nie tylko duchownych, na określenie których ustawodawca używa terminu *ministri sacri* (kan. 281), ale również wiernych świeckich, którzy – zgodnie z kan. 231 – na sposób stały lub czasowy poświęcają się „w szczególny sposób służbie Kościołowi” [Krukowski 2005b, 40].

³¹ Zob. także: Walencik 2012, 93-109.

³² W tej materii biskup diecezjalny zobligowany jest do wysłuchania zdania diecezjalnej rady ds. ekonomicznych oraz rady kapłańskiej. Więcej na ten temat, zob. Sitarz 2008; 2005, 381-395; 2004b, 127-144; 2004a, 115-153; Sitarz i Lewicka 2009, 65-85; Sitarz 2009, 121-184; 2015, 153-159; 2014a, 191-192; 2006, 714-715; 2014b, 192-194; Krukowski 2004, 21-31.

składanych przez wiernych z racji różnych celebracji liturgicznych oraz wynagrodzenia duchownych spełniających te czynności (kan. 531); 5) redukcowania lub przenoszenia fundacyjnych zobowiązań mszalnych (kan. 1308 § 2-4, 1309) [Radaelli 1991, 317-335].

Należy pamiętać także o tym, iż biskup diecezjalny, przypominając wiernym o obowiązku zaradzenia potrzebom materialnym Kościoła oraz egzekwując jego wypełnianie, powinien zarówno rozważyć rzeczywiste i uczciwe potrzeby Kościoła domagające się znalezienia środków finansowych, jak i wziąć pod uwagę powinność nie obciążania wiernych zbyt wygórowanymi prośbami natury ekonomicznej (AS 192).

4.2. Instytucja na rzecz utrzymania duchownych

Drugim aspektem, na który należy wskazać w analizowanym temacie, jest dyspozycja ustawodawcy kodeksowego, zawarta w kan. 1274 § 1, kreująca nową instytucję służącą do zapewnienia duchownym godziwego utrzymania. Rezygnacja z systemu beneficjalnego doprowadziła do jego zastąpienia przez nowy prawny system majątkowy, w którym „specjalna instytucja, gromadząca dobra i ofiary przeznaczone na utrzymanie duchownych” odgrywa znaczącą rolę [López Alarcón 2011, 947].

Już Ojcowie Soboru zaproponowali powołanie w poszczególnych diecezjach tego rodzaju instytucji: „Jest więc rzeczą bardzo stosowną, aby przynajmniej w krajach, w których utrzymanie duchowieństwa zależy zupełnie albo w dużej mierze od ofiar wiernych, dobra dane na ten cel gromadziła jakaś instytucja diecezjalna zarządzana przez biskupa lub przy pomocy wybranych kapłanów, a tam gdzie skłania do tego pożytek, także świeckich biegłych w sprawach ekonomicznych” (PO 21). Posoborowe prawodawstwo uwzględniło powyższy postulat wydając w tej materii bardziej szczegółowe dyspozycje (zob. ES 8; EI 117, 136-137). Wszystko to stanowiło podstawę dla prac komisji do spraw reformy KPK/17, która do projektu nowej Księgi V z 1977 r. dołączyła odpowiednią normę ustanawiając *tres instituta*: 1) *pro cleri sustentatione*, 2) *pro praevidentia sociali clericorum*, 3) *pro aliis Ecclesiae necessitatibus*. W czasie dyskusji prowadzonych w ramach komisji postulowano, aby kompetencji udzielonych konferencjom biskupów lub poszczególnym biskupom diecezjalnym nie ujmować zbyt szczegółowo, mając tym samym na uwadze normy prawa partykularnego

[Walencik 2005a, 371-372]³³. Ustawodawca kodeksowy w kan. 1274 § 1 stanowi: „W poszczególnych diecezjach powinna istnieć specjalna instytucja, gromadząca dobra i ofiary przeznaczone na utrzymanie duchownych, którzy pełnią służbę dla dobra diecezji, zgodnie z postanowieniem kan. 281, chyba że inaczej temu zaradzono”.

Ustawodawca pozostawia biskupowi diecezjalnemu wolność (*nisi aliter provisum sit; quatenus opus sit*) w ustanowieniu takiego systemu finansowego, jaki uzna za stosowny, aby zadośćuczynić godziwemu utrzymaniu duchownych. Nie może on jednak polegać na kontynuacji zasady beneficjum. W przypadku braku specjalnego systemu diecezjalnego, który mógłby stanowić autonomiczną i równocześnie zależną od diecezji organizację zarządzania, z własną księgowością, poleca się ustanowienie diecezjalnej instytucji gromadzącej środki na utrzymanie duchownych Kościoła partykularnego [López Alarcón 2011, 947]³⁴. Za źródła finansowania takiej instytucji uznać należy: 1) środki pochodzące z beneficjów zlikwidowanych (kan. 1272); 2) dobra po wygasłych fundacjach nieautonomicznych (kan. 1303 § 2); 3) dobra i ofiary przeznaczone na utrzymanie duchownych (kan. 1274 § 1); 4) zbiórki będące odpowiedzią na prośbę (kan. 1262); 5) dochody z podatku diecezjalnego (kan. 1263); 6) zbiórki specjalne (kan. 1266) [Kaleta 2014, 247]. Analizując kwestię statusu prawnego instytucji gromadzącej środki na utrzymanie duchowieństwa, na podstawie dyspozycji ustawodawcy zawartej w kan. 1274 § 1, stwierdzić należy, że jest to samodzielna instytucja, która na mocy dekretu kompetentnej władzy zyskuje publiczną osobowość prawną, spełniając tym samym wymagania zawarte w kan. 116. Majątek będący jej własnością jest zatem majątkiem kościelnym [Walencik 2005a, 375]³⁵.

Na koniec warto odnieść się do dekretu Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych z 29 kwietnia 2000 r. o zgodności prawa partykularnego z pra-

³³ Więcej na temat prac komisji do spraw reformy KPK/17, zob. Wójcik 1987, 67-69; Dubiel 2007, 25-91.

³⁴ Niektórzy komentatorzy KPK/83 opowiadają się za obligatoryjnością istnienia instytucji, o której stanowi ustawodawca kodeksowy w kan. 1274 § 1. Zdaniem G. Marcuzziego, biskup diecezjalny jest bezwzględnie zobligowany do utworzenia takiej instytucji, ponieważ w analizowanym kanonie ustawodawca posłużył się czasownikiem nakazującym (*habeatur*), a ponadto cały proces dotyczący reformy KPK/17 zmierzał do obowiązkowego stworzenia takiego funduszu [Stawniak 2013, 299].

³⁵ W. Wójcik zauważa, że posiadanie osobowości prawnej przez taką instytucję nie jest obowiązkowe [Wójcik 1987, 69].

wem powszechnym³⁶. Nawiązując do dyspozycji ustawodawcy kodeksowego „chyba że inaczej temu zaradzono” (kan. 1274 § 1), Papieska Rada wskazuje, że godziwe utrzymanie duchownych może pochodzić nie tylko z instytucji specjalnie powołanej w tym celu, ale także z innych źródeł, samodzielnie wystarczających lub łączonych z innymi³⁷. Z tego też względu, przed wspomnianą instytucją stoi zadanie jedynie w sytuacji, w której określony poziom wynagrodzenia konkretnego duchownego nie został osiągnięty z ofiar płynących z wypełniania kościelnej posługi lub uposażenia wynikającego z innych źródeł (DECR 4.3)

WNIOSKI

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza zobowiązania ciążącego na biskupie diecezjalnym odnośnie do zapewnienia godziwego utrzymania duchownym pozwala wyprowadzić następujące wnioski:

1. Prawo do godziwego wynagrodzenia jest jednym z najbardziej podstawowych praw przysługujących człowiekowi. Ustawodawca kodeksowy w kan. 281 § 1 proklamuje je względem duchownych.

2. Zgodnie z dyspozycją zawartą w kan. 384, podmiotem zobowiązanym do troski o godziwe utrzymanie duchownych jest biskup diecezjalny. Podmiotem uprawnionym zaś jest duchowny.

3. Są trzy podstawy prawne analizowanego obowiązku biskupa diecezjalnego i prawa duchownego: inkardynacja, przynależność do prezbiterium oraz sam fakt pełnienia służby na rzecz Kościoła partykularnego.

4. W odniesieniu do wysokości utrzymania, ustawodawca kodeksowy ustanawia ogólną zasadę, zgodnie z którą ma być ono „odpowiednie” względem pozycji duchownego, którą zajmuje, oraz dwa czynniki, które pozwalają precyzyjniej określić tę „odpowiedniość”, a mianowicie: uwzględ-

³⁶ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Decretum de recursu super congruentia inter legem particularem et normam codicalem* (29.04.2000), „Communicationes” 32 (2000), nr 2, s. 162-167 [dalej cyt.: DECR].

³⁷ Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych schematycznie wskazuje na trzy typy źródeł dla zapewnienia godziwego utrzymania duchownych: „a) ecclesiastical entities for which the priests exercise their ministry, whether full-time or part-job; b) subjects from which the priests receive what corresponds to a true and proper stipend, or a pension, according to the norms in force of the relevant juridical order; c) the diocesan institute or fund” (DECR 4.3).

nienie natury powierzonych zadań oraz dostosowanie wysokości wynagrodzenia do okoliczności miejsca i czasu.

5. Podstawą realizacji obowiązku troski o godziwe utrzymanie duchownych stanowią dwa kanony: 1261 § 2, w którym ustawodawca zobowiązuje biskupa diecezjalnego do przypominania wiernym o powinności zaradzenia potrzebom Kościoła, a także domagania się od nich w odpowiedni sposób jej wypełnienia; oraz 1274 § 1, w którym kreuje nową instytucję mającą na celu zapewnienie duchownym godziwego utrzymania.

6. Należy jednak stwierdzić, że wszystkie kompetencje przysługujące biskupowi jako głównemu zarządcy majątku kościelnego – w sposób bezpośredni lub pośredni – oscylują wokół materii zapewnienia godziwego utrzymania duchownym.

7. Mając na uwadze fakt, iż ustawodawca kodeksowy uposaża biskupa diecezjalnego w szerokie kompetencje dla dobrego i sprawnego zarządu majątkiem kościelnym, zaś jednym z głównych celów dóbr materialnych Kościoła jest zapewnienie godziwego utrzymania duchownych, wypada uznać, że biskup diecezjalny posiada odpowiednie i wystarczające narzędzia pozwalające sprostać analizowanemu w niniejszym artykule obowiązkowi.

BIBLIOGRAFIA

- Catechismus Catholicae Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997; Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallottinum, Poznań 2002.
Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, wydanie piąte Biblii Tysiąclecia na nowo opracowane i poprawione, Pallottinum, Poznań 2003.

Źródła prawa

- Benedictus PP. XVI, *Constitutio Apostolica Anglicanorum Coetibus qua Personales Ordinariatus pro Anglicanis conduntur qui plenam communionem cum Catholica Ecclesia ineunt* (4.11.2009), AAS 101 (2009), s. 985-990; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, P. Zając, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 62-73.
Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Pallottinum, Poznań 1984.

- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Congregatio pro Episcopis, Decretum de administratione Apostolica Personali «Sancti Ioannis Mariae Vianney» condenda (18.01.2002), AAS 94 (2002), s. 305-308; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, P. Zając, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 558-563.
- Congregation for the Doctrine of the Faith, Complementary Norms for the Apostolic Constitution Anglicanorum Coetibus (4.11.2009), AAS 101 (2009), s. 991-996; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, P. Zając, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 462-473.
- Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.
- Congregazione per il Clero, Direttorio per il ministero e la vita dei presbiteri, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2013; tekst polski w: Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2013.
- Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi (25.08.2015), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), wyd. 2016, s. 116-140.
- Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae de labore humano, LXXXX expleto anno ab editis litteris encyclicis «Rerum novarum» Laborem exercens, AAS 73 (1981), s. 577-647; tekst polski w: Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 2, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1987, s. 203-242.
- Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica qua nova canonica ordinatio pro spiritali militum curae datur Spirituali militum curae (21.04.1986), AAS 78 (1986), s. 481-486; tekst polski: „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (1986), nr 4, s. 32.
- Ioannes PP. XXIII, Litterae encyclicae de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda Pacem in terris (11.04.1963), AAS 55 (1963), s. 257-304; tekst polski w: Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 1, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1987, s. 269-303.
- Ioannes PP. XXIII, Litterae encyclicae de recentioribus rerum socialium processibus ad Christiana praecepta componendis Mater et Magistra (15.05.1961), AAS 53 (1961), s. 401-464; tekst polski w: Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 1, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1987, s. 219-268.

- Leo PP. XIII, *Litterae encyclicae de conditione opificum Rerum novarum* (15.05.1891), ASS 23 (1890/91), s. 641-670; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 1*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1987, s. 41-65.
- Paulus PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae Ecclesiae Sanctae. Normae de quaedam exsequenda SS. Concilii Vaticani II decreta statuuntur* (6.08.1966), AAS 58 (1966), s. 757-787; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 138-155.
- Pius PP. XI, *Litterae encyclicae de ordine sociali instaurando et ad Evangelicae legis normam perficiendo, in annum XL post editas Leonis XIII litteras encyclicas «Rerum novarum» Quadragesimo anno* (15.05.1931), AAS 23 (1931), s. 177-228; tekst polski w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła. Część 1*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym–Lublin 1987, s. 67-101.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Decretum de recursu super congruentia inter legem particularem et normam codicalem* (29.04.2000), „*Communicationes*” 32 (2000), nr 2, s. 162-167.
- Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium de pastorali ministerio Episcoporum Ecclesiae imago* (22.03.1973), Romae 1973; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 403-516.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1115; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-507.

Literatura

- Achacoso, Jaime B. 2009. „The Ban on Priests from Public Office.” *Philippine Canonical Forum* 11:251-258.
- Adamowicz, Leszek. 2003. „Władza biskupa diecezjalnego w odniesieniu do majątku kościelnego.” W *Biskup. Pasterz diecezji. Materiały z sympozjum „Biskup diecezjalny a duszpasterstwo i apostołstwo wiernych” zorganizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie 26 marca 2003 r. z okazji XX-lecia promulgowania Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. Piotr Majer, 121-140. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.
- Arias, Juan. 2011. „Sankcje w Kościele.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 983-1046. Kraków: Wolters Kluwer Polska.

- Artner, Péter. 2009. "The Remuneration of Diocesan Clerics." *Folia Canonica* 12:7-22.
- Bacareza, Hermogenes E. 2008. "Priests and Religious Involved in Public Office: Implications." *Philippine Canonical Forum* 10:293-304.
- Bednarz, Jerzy. 2005. „Administratura apostolska personalna „Świętego Jana Marii Vianneya”.” *Annales Canonici* 1:139-174.
- Bełch, Kazimierz. 2007. *Katolicka nauka społeczna. Podręcznik dla studentów teologii i nauk społecznych*. Kielce: Wydawnictwo „Jedność”.
- Bobrowski, Florian. 1905. *Lexicon latino-polonicum. Słownik łacińsko-polski. Tom I. A-K*, wyd. 3. Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.
- Bobrowski, Florian. 1910. *Lexicon latino-polonicum. Słownik łacińsko-polski. Tom II. L-Z*, wyd. 3. Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.
- Borutka, Tadeusz, Jan Mazur, i Andrzej Zwoliński. 1999. *Katolicka nauka społeczna*. Częstochowa–Jasna Góra: Wydawnictwo Zakonu Paulinów „Paulinianum”.
- Borutka, Tadeusz. 2010. „Problematyka godziwej zapłaty w świetle nauczania Kościoła.” *Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne* 11:23-40.
- Brown, Phillip J. 2011. "The Perils of Bankruptcy: Rights and Obligations Regarding Clergy Support." *Studia Canonica* 45, nr 1:27-66.
- Chiappetta, Luigi. 2011. *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*. T. 1: *Libri I-II*, wyd. 3. Roma: Edizione Dehoniane Bologna.
- Dach, Zofia. 2004. „Płaca w społecznej nauce Kościoła katolickiego.” *Prace Naukowe WSPiM* 8:129-136.
- De Paolis, Velasio, Luigi Mistó, and Mogavero Domenico. 2000. *Non per denaro. Il sostegno economico alla Chiesa*. Saronno: Monti.
- Doroszewski, Witold, red. 1960. *Słownik języka polskiego. Tom II. D-G*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”.
- Dubiel, Stanisław. 2001. „Problem utrzymania duchownych w świetle synodów lubelskich.” *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 75, nr 3:693-700.
- Dubiel, Stanisław. 2006a. „Wynagradzanie pracowników duchownych według obowiązujących synodów polskich.” *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 80, nr 3:826-860.
- Dubiel, Stanisław. 2006b. „Wynagradzanie pracowników świeckich w instytucjach kościelnych według obowiązujących norm polskich synodów.” *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 80, nr 3:861-895.
- Dubiel, Stanisław. 2007. *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Dubiel, Stanisław. 2011. „Kodeksowe uprawnienia Biskupa Diecezjalnego do zarządzania majątkiem Kościoła Partykularnego.” *Zamojski Informator Diecezjalny* 20, nr 3:83-97.
- Dubisz, Stanisław, red. 2003. *Uniwersalny słownik języka polskiego. Tom I. A-G*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dyczewski, Leon. 1994. „Słuszna i sprawiedliwa płaca w ujęciu katolickiej nauki społecznej.” *Studia i Materiały* 8:36-45.
- Dyczewski, Leon. 1995. „Płaca sprawiedliwa i słuszna.” *Ethos* 8, nr 4:113-121.
- Dylus, Aniela. 1995. „Kwestia płacowa” dawniej i dziś.” *Ethos* 8, nr 4:99-112.

- Fiorita, Nicola. 2003. *Remunerazione e previdenza dei ministri di celto*. Milano: Giuffré.
- Franciszek. 2016. „Pierwszym bliźnim biskupa jest jego ksiądz.” *Gość Niedzielny* 93, nr 13:5.
- Ghirlanda, Gianfranco. 2015. *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione. Compendio di diritto ecclesiale*. Roma: Gregorian University and Biblical Institute Press.
- Jakimowicz, Magdalena. 1996. „Prawo natury jako źródło prawa kanonicznego w Kodeksie Jana Pawła II.” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 29:97-124.
- Kaleta, Paweł. 2014. *Kościelne prawo majątkowe*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kantor, Robert. 2006. „Prawa personalne w systemie prawa kanonicznego.” *Tarnowskie Studia Teologiczne* 25, z. 2:103-118.
- Kantor, Robert. 2008. „Clerici vitae simplicitatem colant. Analiza kan. 282 § 1 Kodeksu Jana Pawła II.” W *Zobowiązani do wiary po dwudziestu latach na drodze wyznaczonej przez Jana Pawła II (Tarnów, 9-10 VI 1987)*, red. Józef Stala, i Janusz Królikowski, 251-265. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Kantor, Robert. 2011. „Odpowiednie wynagrodzenie duchownych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Analiza kan. 281 § 1.” *Prawo Kanoniczne* 54, nr 3-4:191-222.
- Kennedy, Robert T. 2000. “The Temporal Goods of the Church [cc. 1254-1310].” In *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by John P. Beal, James A. Coriden, and Thomas J. Green, 1449-1525. New York–Mahwah: Paulist Press.
- Korpanty, Józef, red. 2001. *Słownik łacińsko-polski. Tom I. A-H*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Korpanty, Józef, red. 2003. *Słownik łacińsko-polski. Tom II. I-Z*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Krukowski, Józef. 2004. „Kolegialne organy konsultacyjne w Kościołach partykularnych. (Wprowadzenie do problematyki).” W *Struktury kolegialne w Kościele partykularnym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnych TN KUL i Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie. Tarnów 17-18 września 2002*, red. Józef Krukowski, i Tomasz Rozkrut, 21-31. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Krukowski, Józef. 2005a. „Święci szafarze, czyli duchowni.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. II/1: Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 54-117. Poznań: Pallottinum.
- Krukowski, Józef. 2005b. „Obowiązki i uprawnienia wszystkich wiernych chrześcijan.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. II/1: Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 22-42. Poznań: Pallottinum.
- Lewandowski, Paweł. 2015. „Kompetencje biskupa diecezjalnego dotyczące sądownictwa kościelnego w przedmiocie procesów małżeńskich według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku i instrukcji procesowej Dignitas connubii.” W *Ko-*

- ściół lokalny w Kościele Chrystusa, red. Robert Kantor, 109-125. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII.
- López Alarcón, Mariano. 2011. „Dobra doczesne Kościoła.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 929-982. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Meller, Janusz. 1994. „Płaca godziwa i jej determinanty.” *Studia i Materiały* 8:104-119.
- Muamba Kalala, André. 2011. “Rémunération des clercs après le Concile le point du droit á la lumière de l'évolution du canon 281, §1 du Code de 1983.” *Studia Canonica* 45:121-164.
- Navarro, Luis. 2008. “The Ban on Priests from Active Participation in Political Parties and Assumption of Public Office.” *Philippine Canonical Forum* 10:111-140.
- Plezia, Marian, red. 2007a. *Słownik łacińsko-polski. Tom II. D-H*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Plezia, Marian, red. 2007b. *Słownik łacińsko-polski. Tom V. S-Z*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Radaelli, Carlo. 1991. “La responsabilità del Vescovo diocesano nei confronti dei beni ecclesiastici.” *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 4:317-335.
- Radaelli, Carlo. 1997. “Il sostentamento del clero.” In *I beni temporali della Chiesa. XXII Incontro di Studio Passo della Mendola – Trento. 3 luglio – 7 luglio 1995*, edited by Gruppo italiano docenti di diritto canonico, 171-195. Milano: Glossa.
- Renken, John A. 2000. “Particular Churches and Their Groupings [cc. 368-572].” In *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by John P. Beal, James A. Coriden, and Thomas J. Green, 501-740. New York–Mahwah: Paulist Press.
- Rincón-Pérez, Tomás, 2011. „Święci szafarze, czyli duchowni.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 223-274. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Rivella, Mauro. 2006. “La remunerazione del lavoro ecclesiale.” *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 19:175-184.
- Salachas, Dimitrios, and Luigi Sabbarese. 2004. *Chierici e ministero sacro nel Codice latino e orientale. Prospettive interecclesiali*. Città del Vaticano: Urbaniana University Press.
- Schmitz, Heribert. 1993. „Stosunek inkardynacji. Kwestie struktury i problemy regulacji zreformowanej instytucji prawnej.” *Kościół i Prawo* 11:145-159.
- Sitarz, Mirosław, i Mariola Lewicka. 2009. „Kompetencje diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych w partykularnym prawie polskim.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 19, nr 22:65-85.
- Sitarz, Mirosław. 2004a. „Organy kolegialne w Kościele partykularnym.” W *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. Józef Krukowski, i Mirosław Sitarz, 115-153. Lublin: Wydawnictwo KUL.

- Sitarz, Mirosław. 2004b. „Wady kościelnych aktów administracyjnych wynikających z pominięcia przez biskupa diecezjalnego opinii lub uzyskania zgody kolegialnych organów konsultacyjnych.” W *Struktury kolegialne w Kościele partykularnym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnych TN KUL i Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie. Tarnów 17-18 września 2002*, red. Józef Krukowski, i Tomasz Rozkrut, 127-144. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.
- Sitarz, Mirosław. 2005. „Rada kapłańska i kolegium konsultorów.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. II/1: Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 381-395. Poznań: Pallottinum.
- Sitarz, Mirosław. 2006. „Rada kapłańska.” W *Leksykon teologii pastoralnej*, red. Ryszard Kamiński, Wiesław Przygoda, i Marek Fiałkowski, 714-715. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sitarz, Mirosław. 2008. *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sitarz, Mirosław. 2009. „Organy kolegialne w Kościele partykularnym.” W *25-lecie promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Obowiązki i stosowanie w Polsce*, red. Józef Krukowski, i Zbigniew Tracz, 121-184. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie.
- Sitarz, Mirosław. 2014a. „Rada ds. ekonomicznych diecezji.” W *Wielka Encyklopedia Prawa. T. 2, Prawo kanoniczne*, red. Grzegorz Leszczyński, 191-192. Warszawa: Fundacja „Ubi societas, ibi ius”.
- Sitarz, Mirosław. 2014b. „Rada kapłańska.” W *Wielka Encyklopedia Prawa. T. 2, Prawo kanoniczne*, red. Grzegorz Leszczyński, 192-194. Warszawa: Fundacja „Ubi societas, ibi ius”.
- Sitarz, Mirosław. 2015. „Kompetencje rady ekonomicznej jako przejaw uczestnictwa świeckich we władzy rządzenia.” W *Partycypacja społeczna i ekonomiczna w administracji*, red. Piotr Zamelski, 153-159. Opole: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej.
- Sondel, Janusz. 2005. *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”.
- Stawniak, Henryk. 2013. *Inkardynacja w misji Kościoła w porządku prawnym Kościoła łacińskiego*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Strzeszewski, Czesław. 1978. *Praca ludzka. Zagadnienie społeczno-moralne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Strzeszewski, Czesław. 1985. „Ekonomiczna definicja płacy a „iustum salarium” w katolickiej nauce społecznej.” *Roczniki Nauk Społecznych KUL* 13, z. 1:21-29.
- Strzeszewski, Czesław. 1994. *Katolicka nauka społeczna*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Szymczak, Mieczysław, red. 1992. *Słownik języka polskiego. Tom I. A-K*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Walencik, Dariusz. 2005a. „Troska biskupa diecezjalnego o utrzymanie duchowieństwa w ujęciu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 38, z. 2:367-379.

- Walencik, Dariusz. 2005b. „Podstawy prawa duchownych do utrzymania w ujęciu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.” *Roczniki Nauk Prawnych* 15, nr 1:448-453.
- Walencik, Dariusz. 2005c. „Utrzymanie duchowieństwa jako obowiązek wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 38, z. 1:163-172.
- Walencik, Dariusz. 2007. „Prawo duchownych do utrzymania w unormowaniach Kodeksu Prawa Kanonicznego.” *Roczniki Nauk Prawnych* 17, nr 1:187-209.
- Walencik, Dariusz. 2012. „Dobrowolna ofiarność wiernych. Podstawy prawne i rozwiązania praktyczne.” W *Finansowanie związków wyznaniowych w Polsce i w krajach niemieckojęzycznych. Die Finanzierung der Religionsgemeinschaften in den deutschsprachigen Ländern und in Polen*, red. Dariusz Walencik, i Marcin Worbs, 93-109. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO.
- Walencik, Dariusz. 2014. „Księga V KPK z 1983 r. Dobra doczesne Kościoła – praktyka Kościoła katolickiego w Polsce.” W *30 lat od promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Doświadczenia Kościoła katolickiego w Polsce*, red. Arkadiusz Domaszk, 115-150. Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Wydział Prawa Kanonicznego.
- Walencik, Dariusz. 2015. „Regulacje prawne dotyczące spraw majątkowych i potrzeb finansowych instytucji kościelnych.” W *II Polski Synod Plenarny a synody diecezjalne*, red. Józef Krukowski, Mirosław Sitarz, i Andrzej Pastwa, 199-219. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Wojciechowski, Grzegorz. 2006. „Prałatura personalna Opus Dei w strukturze Kościoła partykularnego.” *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 80, nr 1:211-230.
- Wójcik, Walenty. 1987. „Księga V. Dobra doczesne Kościoła.” W Wójcik Walenty, Krukowski Józef, i Lempa Florian. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. 4, 8-109. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Wratny, Jerzy. 2015. „Prawo do wynagrodzenia za pracę w świetle zasad sprawiedliwości i równości.” *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G. Ius* 62, nr 2:297-315.
- Wroczeński, Józef. 2014. „Biskup diecezjalny.” W *Wielka Encyklopedia Prawa*. T. 2, *Prawo kanoniczne*, red. Grzegorz Leszczyński, 29-31. Warszawa: Fundacja „Ubi societas, ibi ius”.
- Zalbidea, Diego. 2011. “La digna sustentación de los clérigos.” *Ius Canonicum* 51:653-699.
- Zambon, Adolfo. 2002. *Il consiglio evangelico della povertà nel ministero e nella vita del presbitero diocesano*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana.
- Zambon, Adolfo. 2004. “Il presbitero e i beni materiali: un rapport scontato? Alcune riflessioni a partire dal can. 282 § 1.” *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 17:81-110.
- Zwoliński, Andrzej. 2013. „Praca i płaca jako temat nauczania Kościoła.” *Studia Socialia Cracoviensia* 5, nr 1:31-49.

Troska biskupa diecezjalnego o godziwe utrzymanie duchownych

Streszczenie

Prawo do godziwego wynagrodzenia bez wątpienia uznać należy za jedno z najbardziej podstawowych praw przysługujących człowiekowi. Prawo to przynależy zatem także duchownym, czego potwierdzeniem są dyspozycje ustawodawcy kodeksowego zawarte w: kan. 384 (godziwe utrzymanie) i kan. 281 § 1 (odpowiednie wynagrodzenie). Godziwe utrzymanie powinno pozwolić duchownym zaspokoić potrzeby własnego życia, bronić koniecznej wolności apostolskiej oraz dawać możliwość wspomagania potrzebujących.

Podmiotami zobligowanymi do troski o godziwe utrzymanie duchownych są biskupi diecezjalni. Podmiotami uprawnionymi zaś są wszyscy duchowni, nie wykluczając także diakonów stałych, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze, a nie posiadają stałego wynagrodzenia z racji świeckiego zawodu.

Biskup diecezjalny jest głównym zarządcą majątku kościelnego w Kościele partykularnym. Wyposażony przez ustawodawcę kodeksowego w szerokie kompetencje dla dobrego i sprawnego zarządu tym majątkiem, posiada odpowiednie i wystarczające narzędzia pozwalające sprostać obowiązkowi troski o godziwe utrzymanie duchownych. Zobowiązanie to wypełnia przypominając wiernym o obowiązku zaradzenia potrzebom Kościoła i w odpowiedni sposób domagając się jego wykonania (kan. 1261 § 2). Pomoc w realizacji analizowanego zobowiązania stanowi także specjalna instytucja gromadząca dobra i ofiary przeznaczone na utrzymanie duchownych, którzy pełnią służbę dla dobra Kościoła partykularnego, chyba że inaczej temu zaradzono (kan. 1274 § 1).

Słowa kluczowe: odpowiednie wynagrodzenie, prezbiterzy, zabezpieczenie socjalne, specjalna instytucja, potrzeby Kościoła

**The Solicitude of the Diocesan Bishop
for the Adequate Means of Livelihood of Clergy**

S u m m a r y

The right to equitable remuneration should undoubtedly be regarded as one of the most basic rights of man. This right belongs, therefore, also to the clergy as evidenced by the code legislator dispositions contained in can. 384 – adequate means of livelihood, and can. 281 § 1 – fitting remuneration. A decent living for the clergy should be such that it provides for the necessities of their life, is adequate to apostolic liberty and provides an opportunity to assist the needy.

The entities obliged to care for the proper support of priests are the diocesan bishops. The eligible entities are all ministers, not excluding permanent deacons who dedicate themselves full-time to ecclesiastical ministry and do not receive remuneration by reason of a secular profession.

The diocesan bishop is the main administrator of church property in the particular Church. Equipped by the code legislature with extensive powers for the good and efficient management of this property, he has sufficient and appropriate tools to meet the obligation of caring for the proper support of the clergy. This commitment he fulfills by

reminding the faithful of the obligation to address the needs of the Church and by seeking the proper execution of this obligation (can. 1261 § 2). The implementation of this commitment is also assisted by a special fund which collects offerings and temporal goods for the purpose of providing for the support of the clergy who serve the particular Church, or unless they are otherwise catered for (can. 1274 § 1).

Key words: fitting remuneration, the priests, social welfare, special fund, the needs of the Church

Information about Author: REV. PAWEŁ LEWANDOWSKI, J.C.L. – Ph.D. students, the Department of Public and Constitutional Church Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: ks.lewandowski@gmail.com